

FAKTA

NINA•NIKU

Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen miljøvernforskning. Stiftelsen har ca. 210 ansatte (1994) og omfatter NINA - Norsk institutt for Naturforskning og NIKU - Norsk institutt for kulturminneforskning. FAKTA-ark gir populariserte sammendrag av publikasjoner fra stiftelsen.

Nr. 8 — 1995

Overvåking av overvintrende vannfugl 1980-93: Klimatiske faktorer kan forklare variasjon i antall

Klimatiske faktorer kan forklare mye av variasjonen i antall for enkelte arter av våre overvintrende vannfugler, framgår det av NINA•NIKUs rapport fra Det nasjonale overvåkingsprogrammet for overvintrende vannfugl 1980-93.

Vintertemperaturene i perioden har vært svært varierende. Midt på 1980-tallet var januarmiddelet svært lav, mens den i perioden 1989-93 var uvanlig høy. Hos noen arter ser bestandene ut til å være regulert av temperaturene (for eksempel stokkand og gråhegre), mens andre arter ser ut til å skifte habitat etter isforholdene (for eksempel kvinand og laksand).

Noen arter viser stigende bestandsindeks i perioden (for eksempel stokkand, gråhegre, kanadagås og storskarv), mens den for andre har vært nedadgående, (for eksempel gråstruedykker og teist). Bestandsindeksene er testet statistisk mot år, klimavariabel (temperatur, vind, nedbør) og demografiske parametre (indeks året før, kjønn og alder).

I rapporten dokumenteres overvåkingen i ti utvalgte områder langs kysten, fra Øsfold til Varangerfjorden. Enkelte av de faste områdene inneholder mer fugl enn andre. Trondheimsfjorden har svært mange av de fleste sentrale artene, men alle områdene er viktige for én eller flere arter. For å kunne si noe om bestandsutvikling, kreves det at en teller et større antall lokaliteter hvert år. Effekten av eventuell reduksjon i antallet lokaliteter vil slå ulikt ut for de enkelte artene. Fåtalige arter med spredt forekomst krever et større antall lokaliteter enn mer tallrike arter.

En flokk stellerender i Vadsø havn. Varangerfjorden er det viktigste overvintringsområdet i Vest-Europa for denne høyarktiske arten.

Foto: TORGEIR NYGÅRD

Stokkanda fram

Stokkanda hekker over det meste av landet og er en av de tallrikeste vannfuglartene på den nordlige halvkule. Hekkebestanden i Norge er 40 000—70 000 par, og overvintringsbestanden rundt 60 000 individer. Vintertellingene fanger opp mellom 10 000 og 20 000 stokkender hvert år.

Tendensen er klart økende og antyder at det er skjedd nesten en fordobling av vinterbestanden i overvåkingsperioden.

Høye vintertemperaturer vil trolig øke overlevelsen. God tilgang på åpne vann og vassdrag gir bedre næringsgrunnlag enn i kalde vintre, når ferskvann og til dels brakkvann fryser til. Når vann og elver i innlandet er åpne, fører det til en annen fordeling av bestanden.

Mink tar teist

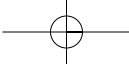
Teisten hekker spredt langs hele kysten unntatt på Jæren. Bestanden er trolig rundt 45 000. Bare i Vest-Finnmark kan det være bortimot 20 000 par. Det er en klart fallende tendens i bestandsindeksen. Teisten er hardt plaget av mink og er nærmest utryddet i områder der minken har etablert seg. Nå er minken kommet også til de tidligere minkfrie områdene på øyene i Vest-Finnmark, og dette kan fort gi store utslag på bestanden.

Stoffet er hentet fra

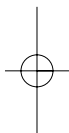
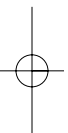
NINA Oppdragsmelding 313

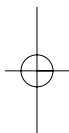
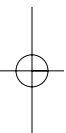
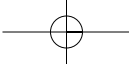
Torgeir Nygård:

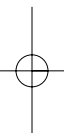
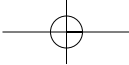
«Det nasjonale overvåkingsprogrammet for overvintrende vannfugl i Norge 1980-93».

FAKTA

DE ENKELTE OMRÅDENE

Østfold—med Øra-området

Øra-området er et våtmarksområde med nasjonal betydning. Knoppsvane har her et av sine viktigste overvintringsområder i landet. Stokkand og gravand finnes også i godt antall, i likhet med sangsvane, kvinand, siland og laksand. De ytterste skjærgårdsområdene er gode lokaliteter for ærfugl og storskarv.

Vest-Agder—lite fugl

Sett i forhold til den lange strekningen som telles, ligger det relativt lite fugl på denne kyststrekningen, men sett i landsmålestokk er det en god kvinand- og toppandbestand. Mye stor-skarv overvintrer her, likeså et antall av gråhegre, knoppsvane, kanadagås og stokkand.

Det relativt lave antallet fugl skyldes antagelig den forholdsvis smale litoralso-nen.

Jæren—bra for dykkender, gressand og lom

Her overvintrer vannfugl, spesielt ferskvannsender, fra store omliggende områder. Viktige vernede områder er Orrevatnet (naturre-servat) og Søndre Frøy-landsvatn (landskapsvern-område). Et betydelig antall gress kan også overvin-tre på Jæren, men det er tilfel-dig hvor mange av disse som kommer med på tel-lingene, da de kan befinne seg hvor som helst på de store dyrkede arealene.

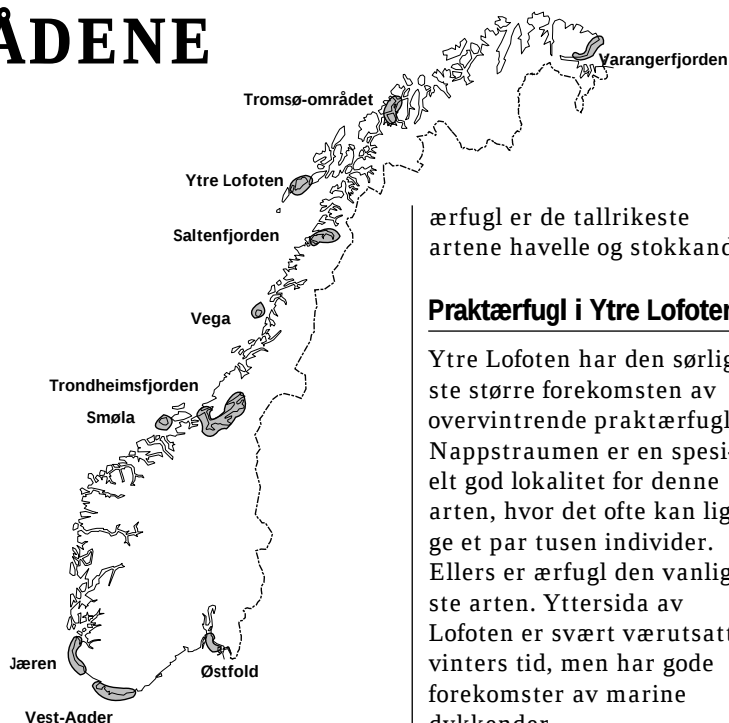
Jærkysten er et av de bes-te overvintringsområdene i landet for dykkere og lom-mer og er kanskje det beste området i landet for gress-ender. I tillegg er det gode overvintringsbestander av skarv, svaner og gress her. Blant dykkendene er Jær-kysten viktig for toppand, havelle, svartand og kvi-nand og har nasjonal bety-dning for laksand og sothøne.

Smøla—høye tall

Smøla er et av de bes-te områdene for lom-mer, dykkere og skarv og har jevnt over de høyeste indi-vidtallene av alle områdene for småom, gråstrupedykker, og begge skarveartene. Silanda kan år om annet ha svært høye antall, og understre-ker dermed Smølas betydning som over-vintringsområde for fiskespisende arter. Smøla er kanskje det viktigste området for gråhegre i hele lan-det. Sangsvane, havelle og teist finnes også i godt antall. Som et typisk skjærgårdsområde fra ytre kyst i Sør-Norge er Smøla et viktig referanseområde.

Trondheimsfjorden—viktig for marine ender

Nordsida av fjorden har betydelig lavere antall fugl enn sørsida. Dette skyldes sikkert at kysten her er mye brattere, slik at lito-ralsonen blir svært smal. Et karakteristisk land-skapselement på sørsida er de vide elveosene ved munningen av de relativt store elvene som renner ut i fjorden. Bygdene rundt fjorden har store marine avsetninger, som elvene fører med seg som slam i flomperioder. Avsetningene har dannet store, grunne fjæreområder, med en rik marin fauna. Dette er sannsynligvis den viktigste årsaken til at Trondheims-fjorden er en av de viktigste overvintringslokalitete-ne i hele landet for marine ender, spesielt ærfugl, sjø-orre og havelle. Også stokkand finnes i godt antall, likeså kanadagås og sangsvane. Mesteparten av fjordstrekningene lar seg observere fra vei, og den skjermede beliggenheten

ærfugl er de tallrikeste artene havelle og stokkand.

Praktærfugl i Ytre Lofoten

Ytre Lofoten har den sørligste større forekomsten av overvin-trende praktærfugl. Nappstraumen er en spesi-elt god lokalitet for denne arten, hvor det ofte kan lig-ge et par tusen individer. Ellers er ærfugl den vanligste arten. Yttersida av Lofoten er svært værutsatt vinters tid, men har gode forekomster av marine dykkender.

Tromsø-området—dykkender dominerer

Artsspekteret blir mindre her nord, da gressendene stort sett mangler. Det er de marine dykkender som dominerer, med ærfuglen som den mest tallrike, men også praktærfuglen gjør seg godt gjeldende. Kvalsundet er en god lokalitet for praktærfugl. Havelle og sjøorre finnes også i godt antall, og mange fjæreplyttflokker samles på de store fjærene i fjordbunnene. Det er også gode forekomster av teist.

Varangerfjorden—mest spesiell vannfuglfauna

Her finner vi kanskje den mest spesielle vannfuglfau-naen i norske farvann vin-ters tid. Den høyarktiske stelleranda har her sitt vik-tigste overvintringsområde i Vest-Europa og er den klart tallrikeste arten på denne strekningen. Som nummer to kommer praktærfuglen, som også er en gjest fra øst og nord, der-nest ærfuglen. Havelle og fjæreplytt finnes også i bra antall. Bare noen få stokk-ender finnes så langt nord på denne tida av året.

gjør fjorden ideell til over-våkingsformål. De høye antallene av mange ande-arter gjør Trondheimsfjor-den til et av de viktigste overvåkingsområdene.

Vega—utmerket for lom

Arkipelet rundt Vega er et av de større gruntvannsom-rådene på Norskekysten, med rike skoger av tang og tare. Disse litoralområdene er utmerkede overvin-tringsområder for lom-mer, dykkere, skarv og dykken-der. Området er det beste i landet for islom og gulnebb-lom, og har den nordligste overvintringsforekomsten av gråstrupedykker. Ærfugl, sjøorre og siland finnes i store antall, og her finner vi de sørligste regu-lære forekomstene av praktærfugl. Vega har det stør-ste antallet av teist av alle områdene. Den varierende dekningsgraden har vært et problem. Området er også svært værutsatt.

Saltenfjorden—mye ærfugl

Ytterst i fjorden ligger Saltstraumen, og de gode strømforholdene her gir gode næringsvilkår for en rik bunnfauna. Det ligger alltid mye ærfugl i og like utenfor straumen. Foruten